

NYÍRSÉGI AKÁCVIRÁGZÁSI MEGFIGYELÉSEK

Csiha Imre, Kovács Csaba

NAIK-ERTI Püspökladány

KIVONAT

A növények fenológiai megfigyelése a évtizedes múltra visszatekintő kutatás módszertani eljárás. A kihajtás, lombvesztés idejének, színének, a virágzás idejének, hosszának, a termésérés idejének, mennyiségének megfigyelése mind gazdasági, mind ökológiai szempontból jelentőséggel bír. Különösen így van ez olyan faj esetében melynek nem csak faanyagát, hanem más termését is hasznosítjuk. Az akác esetében a virágzásnak, nektártermelésnek, annak mennyiségi és időbeli megjelenésének igen jelentős haszna van, hisz egyik legjelentősebb méhlegelőnről van szó. Ismert, hogy akác virágzás idejében, hosszában a virágok és a faegyedek nektártermelésének mennyiségében és a nektár cukorfokában jelentős egyedi eltérések vannak. Ezen eltérések alapján különböztetünk meg korán-, későn fakadó valamint hosszan virágzó egyedeket, szelektálhatunk méhészeti szempontból értékes egyedeket, alakíthatunk ki klónokat. Méztermelés szempontjából elsősorban a későn fakadó, hosszan virágzó, sok és magas cukorértékű nektártermelő egyedeknek lehet. A korán fakadó egyedek ugyanis hajlamosak a kései fagyok által elfagyásra, a korai virágzási időben méheink rendszerint még a repce méhlegelőket hasznosítják, méhcsaládjaink sincsenek még a korai időpontban kellően felszaporodva.

KULCSSZAVAK: Akác, akác méhészeti jelentősége, méhlegelő

BEVEZETÉS

Az akác Alföldi erdőterületeinken az egyik legjelentősebb faj, területfoglalásával, faanyag produktumával, és termőhelyi iránti szerény igényeivel kiemelt jelentőséggel bír, mint a magán, mind az állami erdőgazdálkodás terén. És bár mint idegenhonos faj rendszeresen és visszatérően viták keresztjüzebe kerül, térfoglalása várhatóan a jövőben sem csökken számottevően.

A faj jelentőségét nem csak az általa megtermelt kiemelkedő tulajdonságokkal rendelkező faanyaga adja, hanem az az értékes tulajdonsága is, hogy nagy tömegű virágzásával, jelentős nektár termelésével méhészeti ágazatunk legjelentősebb méhlegelőjét adja. Az akácméz, mennyiségével, minőségével, piaci értékével, egyaránt meghatározó, első helyet foglal el hazai méztermelésben és méz kivitelünkben is.

Az akác korai virágzása méhészeti szempontból problémákat is rejt magába.

- Méhcsaládjain egy-egy esetlegesen elhúzódó tél után, hideg tavaszt követően esetenként nem tudják elérni azt a magas népesség számot, amit a viszonylag rövid méhlegelő optimális hasznosításához szükséges lenne.
- A fajaf- fagyérzékenységének következtében - egy esetleges kései fagy után – a virágzás teljesen, vagy részlegesen elmaradhat jelentős jövedelem kiesést okozva ezzel a méhészeteknek.
- Méhcsaládjaink fejlődése a nagy tömegben rendelkezésre álló a kaptárba tömegesen beáramló élelem következtében megugrik, aminek következtében a véget érő virágzást követően sok esetben jelentős élelemhiányhoz vezet.

Ezen felsorolt okok miatt méhészeti szempontból kiemelkedő jelentőséggel bír későn fakadó, hosszan virágzó akác egyedek szelekciója, kipróbálása, elszaporítása, és gyakorlati hasznosítása.

Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a hasznosítás csak az erdészeti és méhészeti ágazat összefogásával valósulhat meg. mert a méhészeti jelentős szaporítóanyag igénybevételével telepített erdőállományok többlet költségét nem valószínű hogy a magán, vagy állami erdőgazdálkodók fel tudják vállalni. Éppen ezért már most, a szelekciós munka e fázisában is szükséges keresni a majdani finanszírozási forrásokat, a telepítési lehetőségeket –szegélyek betelepítése vegetatív szaporítóanyaggal. fasorokba történő telepítés finanszírozása, agro-erdőgazdálkodási rendszerben történő felhasználás stb. – is.

A fenti gyakorlat orientált, innovatív eredmények mellett azonban érdemes azt is kiemelni, hogy jelen munka eredményei más kutatási területen – jelesül a klímaváltozás monitoring rendszerében – is jelentőséggel bírnak. Az elmúlt évek adatainak összevetése régebbi és jövőbeli megfigyelésekkel lehetőséget ad arra, hogy ne csak a mérhető meteorológiai paraméterek vizsgálatával, hanem az élővilág, esetünkben az akácfaj környezeti változásokra adott reakciója alapján is elgondolkodjunk a klímaváltozás várható hatásainak következményeiről. Ha ugyanis a napjainkban érzékelhető időjárási anomáliák következtében az akácvirágzás rendszeresen elmarad, a virágzási idő lerövidül, extrém korai időszakra előre húzódik, az a méhészeti ágazatunknak igen jelentős bevétel kiesést jelentene. A hazai akác méztermelés csökkenés nem csak gazdasági kérdés, de mivel az ágazat vállalkozói rétegnek ad kiegészítő vagy fő jövedelmi forrást, a sajnos várható kedvezőtlen környezeti folyamatoknak társadalmi jelentősége is prognosztizálható

IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Az akácfával erdészeti szakirodalmunk számos cikke foglalkozik. Legtöbb természetesen termőhelyével, fahozamával, nevelésével kapcsolatosan szolgál adatokkal, vagy ad ajánlásokat.

Különösen azonban hazai megjelenését követően, mikor még hiányában voltunk a megfelelő ismereteknek jelentek meg a fatermesztésen túlmutató szempontú részletes leírások az akáccal kapcsolatosan.

A számos múlt századi publikáció (Dietz 1888., Hegyfok 1894., Vadas 1911. Keresztesi 1965, Halmágyi, 1975) foglalkozik az akác virágzásával.

Feldolgozásunkban Földes János: (1903) megjelent munkájából ragadunk ki néhány adatot.

Az adatok a történelmi Magyarország területén található 43 településen végzett észlelést tartalmaznak. A vizsgált települések közül napjainkban csak 13 van az országhatárokon belül. Az adatok alapján elmondhatjuk, hogy a múlt század elején a virágzás kezdete V.12.⁶,(V.11.7), és VI.8,(VI.8) közé esett. A tengerszint feletti magasságok alapján elmondható, hogy a leg alacsonyabban (88 m) fekvésben lévő és a legmagasabb (770m) magasságban lévő terület között a virágzás kezdetébe tekintetében majd 1 hónap eltérés mutatkozott (V.13.-VI11)

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az eltel három évben a Nyírerdő Zrt. erdészeinek segítségével több, mint harminc településén közel 40 erdőrészletben erdőrészletenként 10-10 egyed esetében követtük figyelemmel az akác virágzás kezdetét, végét, intenzitását.

Az esetenként 2-3 hetes önzetlen munkáért ezúton is szeretnénk köszönetet mondani az abban résztvevő kollégáknak, és vezetőiknek, hogy ezt a szakma számára értékes együttműködést lehetővé tette számunkra. Reményeink szerint ez a példa értékű összefogás első lépése lehetne a kutatás és gyakorlat mainál intenzívebb kapcsolódására.

⁶ a mai határok között

⁷ a teljes minta esetében

Az egységesen kidolgozott és alkalmazott megfigyelési naplóban 6 kategóriát különítettünk el:

- 1 apró, zöld bimbós állapot,
- 2. kifejlett zöld bimbós állapot (babos),
- 3. virágzás kezdete (szirmok fehér színe már jól látszik, de hordás még nincs).
- 4. szirmok kibomlanak
- 5. teljes virágzás
- 6. virágzás vége

Méhészeti szempontból a 4.5. kategória bír gyakorlati lehetőséggel.

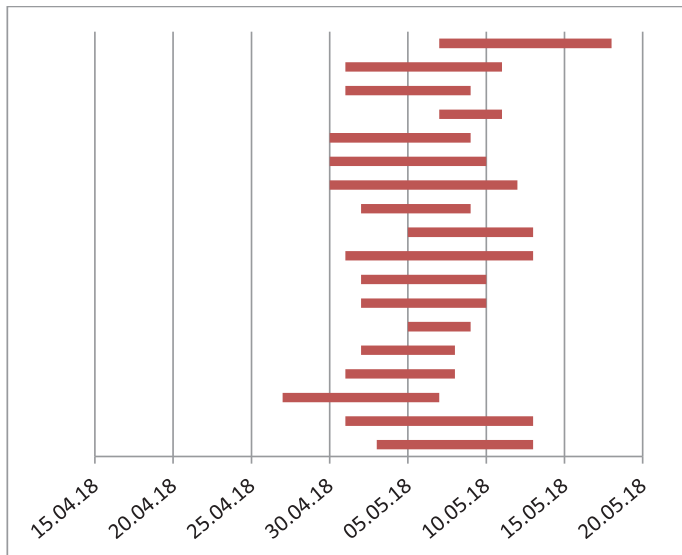
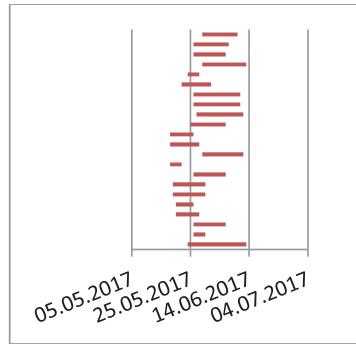
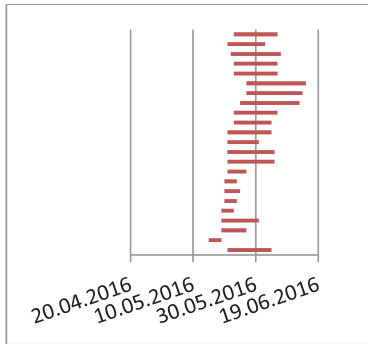
Fegyelemmel a méhcsaládok tavaszi fejlődési dinamikára értelemszerűen elsősorban a későn fakadó, hosszan virágzó egyedi tulajdonságokkal rendelkező változatok bírnak nagyobb jelentőséggel. Ennek oka, hogy a korán virágzó egyedek a hazai időjárási viszonyok között számos évjáratban szenvedhetnek fagykárt, valamint méhcsaládjain fejlettsége sem éri el a kellő fejlettségi szintet, a méhészek jelentős része pedig az akácvirágzást megelőző időszakban más méhlegelőkön tartózkodik.

Vizsgálataink – a gyakorlati jelentőségen túl – alkalmasak lehetnek a klímaváltozás növényvilágra gyakorolt hatásainak regisztrálására is.

A nagy tömegű adat elemzése alapján az alábbi következtetések vonhatóak le:

- A virágzás kezdeti időszaka a vizsgált területeken általában évjáratonként változik,
- A változásban kimutatható tendencia a három év alatt nem mutatható ki, de a tapasztalati tények a lassú előre húzódásra utalnak.
- A virágzás idejének hossza évjáratonként és egyedenként jelentős eltéréseket mutat, legrövidebb észlelt virágzás idő 2 nap, leghosszabb 14 nap volt a vizsgált egyedeknél. Bár a három éves vizsgálati periódus rövid végleges következtetések levonására, de valószínűsíthető, hogy mind a virágzás kezdete, mind hossza az időjárási adottságokhoz igazodik, de egyedi genetikai meghatározottsága feltételezhető.

A kutatói adatbázisból - gondolataink alátámasztására – néhány adatot mutatunk be:

KÖVETKEZTETÉSEK

A fajok fenológiai megfigyelése lehetőséget biztosíthat a klímaváltozás hatásainak megfigyelésére, ezért fontos lenne felállítani/megújítani egy országos erdészeti fenológiai megfigyelő hálózatot. A szakirodalmi adatok alapján látható, megfigyeléseink alapján pedig prognosztizálható fenológiai fázis eltolódás bizonyos fajoknál – ilyen pl. az akác – jelentős negatív gazdasági hatásokkal lehet. Ezen hatások csökkentése érdekében – egyben a nagyobb méztermelés érdekében is – fontos szakmai feladat lenne későn és hosszan virágzó egyedek szelekciója, elszaporítása, Ezen – gazdaságilag jelentős tulajdonságok örökíthetőségének vizsgálata mind kísérletekben, mind genetikai vizsgálatokkal bizonyítandó. Az ígéretes egyedek gyakorlati bevezetésének meg kell teremteni ágazatokon átívelő finanszírozási kérdéseit (méhészeti, erdészeti együttműködés a nemzetgazdasági érdekek mentén).

IRODALOM

- Dietz.:Az akác fajtáinak virágzóképesége. Term. tud. K. 1888. é. 125. 1.
Ernyei József: Az akácfa vándorútja és megtelepedése hazánkban. M. B. L. 1926.25. 161-191.
Földes János: Adalékok az akác ismeretéhez „E. L. ” 1903.42.évf 3, füzet
Hegyfok Kálmán:Az akácfa virágzása. Term. tud. K. 1894. é. 264. 1.
Vadas Jenő: Az akácfa monográfiája 1911 Budapest OEE
Keresztesi Béla szerk.:Akáctermesztés Magyarországon. 1965 Budapest, Akadémiai,
Halmágyi Levente; Keresztesi Béla A méhlegelő. Budapest, Akadémiai, 1975